

I

(Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės)

NUOMONĖS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS

532-OJI EESRK PLENARINĖ SESIJA, 2018 2 14–2018 2 15

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Igyta patirtis. Griežtos ES taupymo politikos švelninimas“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2018/C 227/01)

Pranešėjas **José LEIRIÃO**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2016 1 21
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 29 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2018 1 29
Priimta plenarinėje sesijoje	2018 2 14
Plenarinė sesija Nr.	532
Balsavimo rezultatai	177/26/18
(už / prieš / susilaikė)	

Ižanga

Į šią nuomonę įtrauktas pilietinės visuomenės organizacijų atstovų ir socialinių partnerių, priklausančių trijų valstybių narių (Graikijos, Airijos ir Portugalijos) nacionalinėms ekonomikos ir socialinių reikalų taryboms, indėlis. EESRK surengė keletą komandiruočių į šias šalis. Buvo siekiama išklausti žmonių, kurie patiria neigiamą trejeto nustatytos griežtos taupymo politikos poveikį socialinei sričiai, verslo sektoriui ir socialiniam bei pilietiniam dialogui, ir sužinoti jų nuomones.

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Pirmoji krizės pamoka yra ta, kad euro zona nebuvo pasiruošusi reaguoti į finansų krizes. Todėl EESRK palankiai vertina Komisijos tikslą reformuoti pagrindinius euro aspektus, atsisakant griežtos taupymo politikos ir stiprinant ekonominę ir pinigų sąjungą. EESRK mano, kad šios priemonės būtinos siekiant sukurti didelę Europos koaliciją, siekiant tęsti „bendros Europos ateities“ pertvarką ir susigrąžinti visų europiečių pasitikėjimą.

1.2. Rengiant koregavimo programą atsirado nemažai neatitikimų įvairiais lygmenimis, pavyzdžiui: koordinuojant ir derinant trijų trejeto partnerių (Tarptautinio valiutos fondo (TVF), Europos Komisijos ir Europos centrinio banko (ECB)) veiksmus planavimo klausimu, numatant ir vertinant galimo krizės keliamo pavojaus mastą, ne visada buvo atsižvelgiama į patirtį, įgytą ankstesnių krizių metu, arba ji buvo nepritaikoma naujoje bendros valiutos zonoje, taip pat tam tikru mastu buvo sutrikusi pusiausvyra tarp TVF mechanizmų ir euro zonos makroekonominės politikos priemonių. Atsižvelgdamas į TVF praktinę patirtį, EESRK rekomenduoja, kad ateityje krizių atvejais bet kurioje ES valstybėje narėje už koregavimo programų rengimą ir įgyvendinimą būtų atsakingos tik Europos Sąjungos institucijos. Jei būtina sudaryti partnerystes su išorės institucijomis krizei įveikti, Europos Sąjunga ir euro zona turi imtis vadovaujančio vaidmens ir veikti atsižvelgdamas į „Europos vertybes“, stiprindamos dabartinį socialinį dialogą ir piliečių bei socialines teises ES. Būsimos krizės turi būti valdomos taip, kad būtų užtikrinta geresnė fiskalinių ir socialinių tikslų ir pastangų pagerinti kokybinę pažangą verslo sektoriuje pusiausvyra.

1.3. Šiose trijose valstybėse narėse krizė ir įgyvendintos koregavimo programos lėmė tokią ekonominę, finansinę ir socialinę padėtį, dėl kurios kai kuriais atvejais jos buvo nublokštos dvidešimt metų atgal ir jų gamybos veiksniams bei darbo rinkos veikimui buvo padaryta žala, kuri yra nepataisoma arba kurios padariniai gali būti ištaisyti tik per labai ilgą laiką. EESRK ragina Komisiją skubiai parengti „papildomas ekonominio ir socialinio atgaivinimo“ programas, kurios būtų taikomos kartu su koregavimo programa arba jai pasibaigus, siekiant užtikrinti galimybę šaliai kuo greičiau grįžti į konkurencingiausią lygį, kuris padėtų jai pasiekti konvergenciją.

1.4. Komisija turėtų vėl daugiau dėmesio skirti Europos solidarumo vertybėms ir nedelsiant imtis neeilinių veiksmų siekiant padėti nepalankiausioje padėtyje esantiems, ypač skurstantiems žmonėms, jaučiantiems maisto, būsto, sveikatos priežiūros paslaugų ir galimybių įsigyti vaistų stygių. EESRK ragina parengti tikslią programą socialiniam atsigavimui užtikrinti ir ši programa būtų taikoma šalims, kurios turi įgyvendinti arba įgyvendino koregavimo programas. Ši paramos programa turėtų remtis neseniai Europos Sąjungos patvirtinto ir trijose aptariamose valstybėse narėse taikomo Europos socialinių teisių ramsčio principais.

1.5. Įgyvendinant griežtą taupymo politiką nepaprastai išaugo skurstančių žmonių (nepaisant to, ar tai darbuotojai, ar bedarbiai, neaktyvūs gyventojai ar benamiai) skaičius. EESRK ragina Europos Komisiją skubiai parengti Europos skurdo panaikinimo ir benamių integracijos strategiją, kuriai būtų skirtas pakankamas finansavimas ne tik apgyvendinimui tinkamų būstų statymui, bet ir specialių mokymo programų įgyvendinimui, siekiant užtikrinti, kad pagal šias mokymo programas įgyti su darbu susiję įgyti įgūdžiai atitiktų galimybes tiek viešajame sektoriuje (savivaldybių lygmeniu), tiek ir privačiame sektoriuje. Be to, labai svarbu kartu su valstybėmis narėmis parengti planą, kaip padėti pernelyg išsiskolinusioms įmonėms ir asmenims, atsižvelgiant į jų nesugebėjimą grąžinti paskolas, gelbstint jas nuo nemokumo ir namų konfiskavimo.

1.6. euro zonoje Stabilumo ir augimo pakto, perviršinio deficito procedūros ir fiskalinio susitarimo taisyklės bei su jomis susijusi griežta taupymo politika visų pirma neigiamai veikia tas šalis, kurios vis dar jaučia krizės padarinius – joms užkirstas kelias viešųjų investicijų augimui ir paramai kurti darbo vietas privačiame sektoriuje, nes šioms valstybėms būtų taikomos griežtos sankcijos ir nuobaudos, jei nesilaikytų taisyklių. Tokia padėtis išryškino nelygybę Europoje, nes neturtingos šalys tampa vis labiau neturtingesnės, kadangi dėl šių apribojimų yra patekusios į „užburtą ratą“. EESRK rekomenduoja reformuoti Lisabonos sutartį siekiant pabrėžti ekonominio bendradarbiavimo ir ekonomikos augimo politikos bei solidarumo viršenybę kaip realią alternatyvą griežtai taupymo politikai. EESRK taip pat siūlo iširti, ar „**viešųjų investicijų auksinė taisyklė**“ galėtų būti tinkama priemonė siekiant paskatinti viešąsias investicijas euro zonoje ir užtikrinti ne tik augimą, darbo vietų kūrimą, verslumą ir naujus darbo ateičiai reikalingus įgūdžius, bet ir „kartų teisingumą“, užtikrinant ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą ir sąžiningą mokesčių naštos paskirstymą ne tik tarp įvairių kartų, bet ir siekiant atspindėti skirtingas socialines ir ekonomines sąlygas, kad nebūtų pernelyg apkrauta viena visuomenės grupė kitos sąskaita.

1.7. Per pastaruosius dvejus metus pastebėta pozityvi užimtumo lygio tendencija visoje ES, ypač tose valstybėse narėse, kurios turėjo vykdyti koregavimo programas. Šiuo atveju svarbu pabrėžti, kad taip yra ne tik dėl ekonomikos augimo, bet ir dėl šimtų tūkstančių emigravusių darbuotojų ir sparčiai daugėjančių darbo ne visą darbo laiką atvejų. Tačiau dėl mažesnio darbo užmokesčio ir naujų mažų garantijų darbo vietų **toliau didėja skurdas ir materialinis nepriteklus įvairiais lygmenimis**. Nors ir buvo sukurta daugiau darbo vietų su turizmu susijusiuose ir kituose panašiuose mažų įgūdžių sektoriuose, dėl to nepadidėjo nei konkurencingumas, nei pridėtinė vertė. EESRK rekomenduoja sukurti specialius fondus, kurie daugiau lėšų skirtų darbo vietų kūrimui sveikatos ir kituose labiausiai nuo emigracijos nukentėjusiuose sektoriuose (mokslo, programavimo, naujųjų technologijų, inžinerijos ir medicinos), kad emigrantai būtų skatinami grįžti į savo kilmės šalis.

1.8. Skaitmeninimas, robotizavimas ir dirbtinis intelektas iš esmės keičia ekonomiką, darbo rinką, visų pirma turint omenyje naujas darbo formas, taip pat įgūdžius ir visuomenę, nes kyla sunkumų dėl jos struktūros, įskaitant automatines stabilizavimo priemones, todėl sunku prognozuoti, kiek padidės jau dabar atskirtyje gyvenančių žmonių skaičius. EESRK rekomenduoja giliau išnagrinėti šiuo metu sklandančias idėjas sukurti „visuotinio bazinio Europos nedarbo draudimo“ sistemą. Be to, reikėtų apsvaistyti galimybę nacionalinėse nedarbo sistemose taikyti ES būtiniausius standartus, kad būtų veiksmingiau reaguojama į šią problemą ir užtikrinama derama socialinė apsauga visiems asmenims jų darbingo amžiaus laikotarpiu (nuo 15 iki 65 metų). Kalbant apie skurdo naikinimą, Komisija taip pat turėtų nustatyti „minimalias pragyvenimą užtikrinančias pajamas“ vadovaudamasi europiniu požiūriu ir išsipareigojimu užtikrinti, kad „nė vienas nebus pamirštas“.

1.9. Ateityje koregavimo programos turėtų atspindėti visas socialinių ir pilietinių dialogų, kuriuose dalyvauja pilietinės visuomenės organizacijos, metu nustatytas problemas ir interesus. EESRK ragina Komisiją sukurti „ekonometrinius modelius, kurie turėtų žmogiškąją pusę“, ir apimtų parametrus, susijusius su socialinių aspektų apsauga ir parama įmonėms siekiant dvigubo tikslo: socialinio gerbūvio ir verslo sektoriaus tvaraus ir kokybiško atsigavimo. Socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės atstovai turi dalyvauti programos stebėsenos ir vertinimo grupėje lygiomis teisėmis su ES ir ECB ir kitų organizacijų atstovais, siekiant skatinti konstruktyvų pilietinės visuomenės vaidmenį ir užtikrinti, kad nebus nuvertintas Europos ekonomikos ir socialinis modelis, kaip atsitiko pirmiau aptartų šalių atveju. Visoms institucijoms, kurios rengia, prižiūri ir vertina koregavimo programas, turi būti taikoma demokratinė kontrolė (pvz., vykdoma nacionalinių parlamentų). Vertinimas ir kontrolė turėtų būti vykdomi kas šešis mėnesius arba nustatant kitos trukmės laikotarpį, kuris būtų laikomas pakankamu, siekiant išvengti nepataisomos žalos ir laiku imtis korekcinų priemonių. Makroekonominių stebėsenos rodiklių rinkinys turėtų apimti „socialinių rodiklių suvestinę nurodant ne tik BVP“; ji turėtų būti atnaujinta atsižvelgiant į Europos socialinių teisių ramstį.

1.10. Trijų valstybių narių valstybės skolos sudaro astronomines sumas, o mokėtinų palūkanų suma yra kliūtis, blokuojanti viešąsias investicijas į ekonomikos plėtrą ir mažinanči investicijas į socialinę apsaugą, sveikatos priežiūrą, švietimą, pensijas, bedarbio pašalpas ir pagalbą nepalankiausioje padėtyje esantiems ir atskirtiesiems. Šios valstybės narės, išskyrus Airiją, tebėra labai išsiskolinusios, o padėti dar labiau apsunkina spekuliacijos finansų rinkose. EESRK rekomenduotų Komisijai šį klausimą įrašyti į pagrindinių darbotvarkės klausimų sąrašą ir imtis tolesnių veiksmų remiantis 2013 m. liepos mėn. Komisijos įsteigtos aukšto lygio grupės dėl skolos ir skolos (eurais) vertybinių popierių pasidalijimo išvadamis. EESRK taip pat palankiai vertina ECB parengtą kiekybinio skatinimo programą, pagal kurią jis įsigyja valstybių narių valdžios sektoriaus skolą, ir tai labai svariai ir iš esmės prisidėjo prie ekonomikos atgaivinimo ir valdžios sektoriaus skolos valdymo koregavimo programos įgyvendinančiose valstybėse narėse.

1.11. Artėdamas prie šešiasdešimt metų sukakties Europos projektas susiduria su dideliais sunkumais, keliančiais abejonių dėl jo ateities, įskaitant „Brexit“ padarinius. Viena iš priežasčių, paaiškinančių atotrūkį tarp pilietinės visuomenės ir Komisijos valdymo struktūrų, yra ta, kad Europos Sąjunga nepateisino savo piliečių lūkesčių, susijusių su ekonomine konvergencija ir integraciniu augimu. Nors neseniai pastebėtas tam tikras ekonomikos augimas gali pasirodyti stabilus, visa euro zona prarado dešimtmetį – tik 2015 m. BVP pasiekė prieškrizinį, t. y. 2008 m., lygį. EESRK mano, kad būtina pragmatiška ir ambicinga iniciatyva reformuoti ekonominę ir pinigų sąjungą, kad ji taptų atsparesnė ir palankesnė piliečiams. Tokio pobūdžio reforma paskatintų siekti geresnio ekonominės politikos koordinavimo racionaliai derinant Šiaurės ir Vidurio Europos politiką, labiau grindžiamą konkurencijos rinkoje taisyklėmis, ir Pietų Europos politiką, grindžiamą didesniu solidarumu, rizikos pasidalijimu ir integracija. Be to, nei Europos Sąjunga neturėtų nepaisyti bendro solidarumo, ypač susidarius ekstremalioms situacijoms, pavyzdžiui, skurdui ir nelygybei darbo užmokesčio ir migracijos valdymo srityse, nei kuri nors valstybė narė neturėtų veikti, kaip ji nori.

1.12. Kredito reitingų agentūros padarė labai didelę įtaką pagilindamos valstybės skolos krizę. Galima suabejoti jų patikimumu turint omenyje tai, kad prasidėjus finansų krizei JAV, bankas „Lehman Brothers“ iki pat žlugimo paskelbus bankrotą 2008 m. turėjo didžiausius reitingus. EESRK siūlo Komisijai stengtis sukurti nepriklausomą tarptautinę instituciją, kuriai būtų pavesta įvertinti atliktų vertinimų patikimumą ir adekvatumą. Komitetas taip pat turėtų skatinti įsteigti Europos kredito reitingų agentūrą.

1.13. EESRK rekomenduoja, kad ateityje kiliančios krizės Europos Sąjungoje būtų valdomos siekiant geriau suderinti fiskalinius ir socialinius tikslus, pusiausvyros sutrikimams taikant ne tik grynai makroekonominį požiūrį, bet ir atsižvelgiant į kitus klausimus, pavyzdžiui, pajamas ir turtinę nelygybę, skurdo mažinimą, stiprų ir konkurencingą verslo sektorių, integracinį augimą ir užimtumą, klimato kaitą, moterų dalyvavimą darbo rinkoje ir korupciją. Turime mąstyti ir veikti suvokdami, kad „žmonės ir žmonių gyvenimai yra svarbiau už deficitus“.

2. Bendroji įžanga

2.1. Graikijoje, Airijoje ir Portugalijoje kilusi finansų krizė buvo Jungtinėse Amerikos Valstijose prasidėjusios krizės tęsinys. Ją dar labiau paaštrino tai, kad šios šalys buvo euro zonos narės. Nevaldomas ekonomikos kilimas prasidėjo sušvelninus viešųjų išlaidų ir bankininkystės kontrolės priemones, be to, viešojo sektoriaus įmonės ir toliau gaudavo paskolas su valstybės garantija, dėl to smarkiai išaugo viešosios išlaidos. Rezultatai – greitas ir nekontroliuojamas biudžeto deficito augimas, neišvengiamas poveikis prekybos balansui ir mokėjimų balansui.

2.2. Finansų sektoriaus liberalizavimas ir nekontroliuojamas banko kreditų augimas, kurį skatino ir agresyvi bankų prekybos praktika, lėmė pernelyg didelį namų ūkių ir MVI, kurie vėliau negalėjo padengti savo skolų, taip pat bankų sektoriaus, išsiskolinimą. Dėl spekuliacijos prasidėjo kreditų nuvertėjimas, sukėlus pavojų įprastam bankų sistemos veikimui. Vyriausybės toliau vykdė prociklišką fiskalinę politiką, dėl to pavojingai pablogėjo biudžeto deficito ir valstybės skolos padėtis, tokiu būdu trys valstybės narės tapo labai pažeidžiamos spekuliacinio tarptautinėmis investuotojų paskolomis požiūriu. Dėl šios blogos praktikos piliečių mokami mokesčiai buvo naudojami užkirsti kelią didelių bankų bankrotui ir taip valstybės skola dar labiau išaugo.

2.3. 2007–2008 m. prasidėjusi pasaulinė krizė atskleidė dar jaunos valiutos – euro – trūkumus ir stipriai smogė euro zonai (nuo 2011 m. trečiojo ketvirčio iki 2013 m. pirmojo ketvirčio). Nors krizės ištiktos pirmosios valstybės narės nebuvo euro zonos narės, tuomet, kai buvo suvoktas kai kurių euro zonos šalių pažeidžiamumas, sutrikdymo mastas jau buvo labai didelis. Nukentėjusios valstybės narės turėjo priimti sudėtingus sprendimus ir naudotis mokesčių mokėtojų pinigais siekdamas finansaiškai paremti bankus ir išvengti jų žlugimo. Iš tiesų, sproguos nekilnojamo turto ir finansų burbului, kuris ankstesniais metais plėtėsi ir augo, bankai patyrė sunkumų. Dėl didžiojo nuosmukio sumažėjus pajamoms ir išaugus išlaidoms, labai padidėjo ES valdžios sektoriaus skolos dydis: 2014 m. ji vidutiniškai išaugo nuo 70 % iki 92 % BVP⁽¹⁾.

2.4. Tuo tarpu kredito reitingų agentūros Graikijai, Airijai ir Portugalijai skyrė realybės neatitinkantį reitingą, kuriuo remdamiesi tarptautiniai investuotojai padidino palūkanų normas iki tokio lygio, kad šioms valstybėms narėms pasidare nebeįmanoma finansuoti savo biudžetų deficito finansų rinkose. Norėdamos išvengti bankroto šios valstybės narės kreipėsi į Europos Komisiją prašydamos paskolų už labiau prieinamas palūkanų normas savo veiklai finansuoti ir bent jau viešojo sektoriaus atlyginimams bei socialinėms išmokoms padengti. Komisija kreipėsi į TVF dėl paramos, turėdama omenyje jo didelę patirtį šioje srityje, ketindama įsteigti konsorciumą (trejetą), kurį sudarytų Komisija, ECB ir TVF. Jis paskolino valstybėms narėms reikiamas sumas, kad būtų išvengta įsipareigojimų neįvykdymo, tačiau šalys turėjo priimti „ekonominio, finansinio ir fiskalinio koregavimo programas“ siekiant šių bendrųjų tikslų:

- vykdyti struktūrines reformas, kurios paskatintų ekonomikos augimą, darbo vietų kūrimą ir didintų konkurencingumą bei mažintų struktūrinį deficitą (reikėtų pažymėti, kad per šį laikotarpį ir kaip jo pasekmė labai išaugo nedarbas, bankrutavo ir tapo nemokiomis tūkstančiai įmonių, socialinis dialogas buvo sustabdytas, darbo teisės aktai buvo persvarstyti darbo jėgos nenaudai), užtikrintų fiskalinį konsolidavimą struktūrinėmis priemonėmis ir geresnę, veiksmingesnę biudžeto kontrolę,
- mažinti finansų sektoriaus finansinį išsiskolinimą ir rekapitalizuoti bankus,
- bankų rekapitalizavimas vyko atitinkamoms valstybėms narėms tampant garantais ir prisiimant įsipareigojimus, tokiu būdu jos prisidėjo prie valstybės skolos eksponentinio didėjimo.

2.5. Šios priemonės, paprastai vadinamos „griežto taupymo priemonėmis“, padarė pražūtingą poveikį žmonėms, kurie jau kovojo su augančiu nedarbu ir didelėmis skolomis, taip pat įmonėms, ypač MVI, kurios labiausiai nukentėjo dėl kreditų stygiaus ir smarkiai sumažėjusio ekonominės veiklos masto. Trejetas visiškai abejingai stebėjo drastiškus savo politikos padarinius socialiniam gyvenimui ir įmonių struktūrai, o labiausiai nuo jų nukentėjo MVI.

⁽¹⁾ Easterly 2002; TVF (2010 m.) *Greece Request for Stand By Arrangement* (Graikijos prašymas sudaryti rezervinį susitarimą); ataskaita pagal šalis Nr. 10/110, gegužės mėn.; *Reflection paper on the deepening of the economic and monetary union* (Diskusijoms skirtas dokumentas dėl ekonominės ir pinigų sąjungos stiprinimo), Europos Komisija, 2017 m. gegužės 31 d.

2.6. EESRK pripažįsta, kad krizės mastas iš tiesų sumažino visos Europos Sąjungos, ypač Ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS), ekonominį, socialinį ir netgi politinį atsparumą. Tapo aišku, kad, norint užkirsti kelią krizei, nepakako įvertinti tik kiekybinių šalies ekonomikos augimo aspektų – būtina vertinti ir paties augimo kokybę, t. y. nustatyti makroekonominis veiksniai, kurie gali lemti augimo tvarumą, arba nelemti jo ⁽²⁾. Jei tokio pobūdžio kontrolė būtų vykdoma efektyviai, krizė tikrai nebūtų įgavusi katastrofos masto šiose valstybėse narėse.

3. Glaustas įvykių, lėmusių trejeto intervenciją Portugalijoje, aprašymas

3.1. Nors Portugalija taikė didelius muitų tarifus ir muitus, naudojo savo valiutą ir tai sudarė sąlygas devalvacijai, 1974–1995 m. šalyje susidarė prekybos balanso deficitai, vidutiniškai siekę 9,1 % BVP. Vėliau, laikotarpiu nuo 1996 m. iki 2010 m., įvedus eurą, šis deficitas vidutiniškai sudarė 8,5 % BVP. Atsižvelgiant į šiuos duomenis nebūtų galima teigti, kad dėl prarasto konkurencingumo kaltas euras.

3.2. Taigi pagrindinė priežastis, paaiškinanti, kodėl Portugaliją ištiko valstybės skolos krizė, yra ne prarastas eksporto sektoriaus konkurencingumas, o tai, kad dėl euro įvedimo buvo reikalinga pašalinti automatines stabilizavimo priemones, kurios padeda išlaikyti priimtina gryniosios išorės skolos lygį ir biudžeto deficito kontrolę. Krizės priežasčių Portugalijoje aiškinimas paskatino apsparstyti dar vieną būdą krizei įveikti, kuris labai skiriasi nuo trejeto taikyto metodo ⁽³⁾.

3.3. Šaliai skyrus 78 mlrd. eurų finansinį paketą (apie 45 % BVP) laikotarpiui nuo 2011 m. iki 2014 m. taip pat buvo duotas pažadas apsaugoti Portugalijos, euro zonos ir Europos Sąjungos finansinį stabilumą. Programoje buvo numatytos 222 priemonės, dėmesio skiriant įvairiems sektoriams. Įgyvendinimo laikotarpiu programa buvo keletą kartų persvarstyta nustatant dar griežtesnes taupymo priemones. Jos buvo laikomos bendro plano, kuriuo siekiama visapusiškai reformuoti šalį, dalimi ⁽⁴⁾.

4. Glaustas įvykių, lėmusių trejeto intervenciją Airijoje, aprašymas

4.1. Airijai įstojus į ES jos vidutinės pajamos sudarė 63 % Europos vidurkio. Per keletą metų Airijai pavyko jas pakelti iki 125 % ES vidurkio, taigi pajamos viršijo ES vidurkį, nepaisant krizės jos viršija ir dabar. Ekonomikos augimo aukso amžius buvo 1994–2000 m. laikotarpiu, kai BVP vidutiniškai augo 9,1 % per metus. Tačiau 2008–2009 m. laikotarpiu BVP sumažėjo maždaug 13 % per metus. Vidaus paklausa nuo 2008 m. pradžios ėmė mažėti įgaudama laisvojo kritimo pagreitį. Pagal finansinio koregavimo programą buvo pradėta taikyti griežta taupymo politika, dėl kurios Airija prarado dešimtmetį ⁽⁵⁾.

4.2. Pirmaisiais euro įvedimo metais ir iki 2007–2008 m. Airijoje augo nekilnojamojo turto rinka, labai padidėjo būsto kainos. Sparčiausiai kreditai augo spekuliacinio pobūdžio paskolų nekilnojamojamam turtui srityje. Kilus finansų krizei ir pasibaigus nekilnojamojo turto kainų didėjimui, mokestinės pajamos nepaprastai sumažėjo, nes jos buvo glaudžiai susijusios su nekilnojamojo turto kainų bumu. Dėl šios priežasties smarkiai išaugo deficitas, padaręs labai neigiamą poveikį finansų sistemai – krito didžiausių Airijos bankų akcijų kursas ⁽⁶⁾.

4.3. 2010 m. lapkričio 21 d. Airija tapo antrąja euro zonos šalimi, paprašiusia finansinės paramos. Programą sudarė 85 mlrd. EUR paskola, iš kurios 35 mlrd. EUR buvo skirta finansų sistemai ⁽⁷⁾. 2013 m. lapkričio 14 d. euro grupė padarė išvadą, kad ekonominio koregavimo programa buvo sėkminga ir iki metų pabaigos Airija gali iš jos pasitraukti.

5. Glaustas įvykių, lėmusių trejeto intervenciją Graikijoje, aprašymas

5.1. 2001–2007 m. Graikijos ekonomika po Airijos ekonomikos išgyveno sparčiausio ekonomikos augimo euro zonoje laikotarpį; 1994–2008 m. jos BVP vidutiniškai augo 3,6 % Vis dėlto per visus šiuos ekonomikos augimo metus šalies makroekonominis disbalansas ir struktūrinius trūkumus pagilino politinės sistemos silpnumas nacionaliniu ir Europos lygmeniu.

⁽²⁾ Žr. EESRK nuomonę dėl Makroekonominio disbalanso, OL C 218, 2011 7 23, p. 53.

⁽³⁾ ZBW — Leibniz Information Centre for Economics (Intereconomics 2013).

⁽⁴⁾ ZBW — Leibniz Information Centre for Economics (Intereconomics 2013).

⁽⁵⁾ ZBW — Leibniz Information Centre for Economics (Intereconomics 2013).

⁽⁶⁾ EESRK tyrimas „Kovos su krize priemonių poveikis ir socialinė padėtis bei užimtumas: Airija“, 2013 m.

⁽⁷⁾ ZBW — Leibniz Information Centre for Economics (Intereconomics 2013).

5.2. Grynosios nacionalinės santaupos 1974–2009 m. Graikijoje sumažėjo maždaug 32 procentiniais punktais, padidindamos einamosios sąskaitos deficitą ir šiaip didelę užsienio skolą. Dėl viešųjų išlaidų perviršio ir nesugebėjimo užtikrinti pakankamą pajamų lygį ėmė didėti valstybės skola⁽⁸⁾.

5.3. 2015 m. rugpjūčio mėn. Graikijai buvo suteikta trečioji paramos stabilumui programa, pasirašius susitarimo memorandumą, kuriame buvo išsamiai apibrėžtos būtinos politinės sąlygos, įskaitant socialinio poveikio vertinimą, kuris turėjo padėti Komisijai įtakoti procesą ir sykiu būti naudojamas kaip priemonė programos įgyvendinimui orientuoti ir stebėti. Tai buvo padaryta primygtinai reikalaujant Komisijos Pirmininkui Jean-Claude Juncker ir laikantis 2014 m. jo paskelbtų gairių, kuriose teigiama, kad ateityje įgyvendinant visas paramos ir reformų programas turi būti atlikta ne tik fiskalinio tvarumo analizė, bet ir socialinio poveikio vertinimas. Šiomis gairėmis taip pat buvo siekiama užtikrinti, kad struktūrinių reformų socialinis poveikis būtų aptariamasis viešai. Komisija puikiai supranta socialinę padėtį Graikijoje ir mano, kad gerėjanti šalies būklė yra svarbiausias veiksnys siekiant tvaraus ir integracinio augimo⁽⁹⁾.

5.4. 2017 m. birželio 15 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimu Graikijai buvo suteikta papildoma paskola ekonomikos, finansų ir socialinės padėties atgaivinimo tikslais.

6. Makroekonominiai, socialiniai ir finansiniai koregavimo programos rezultatai

6.1. Apskritai galima teigti, kad vienintelė koregavimo programų sėkmė buvo tai, kad jos padėjo valstybėms narėms (Airijai ir Portugalijai) įveikti „perviršinio deficito procedūrą“ ir vėl patekti į finansų rinkas priimtinomis finansinėmis sąlygomis. Nuo 2014 m. rezultatai gerėjo – mažėjo biudžeto deficitas, didėjantis eksportas padėjo išlaikyti gerėjantį išorės einamosios sąskaitos balansą (prekės, paslaugos ir kapitalas), taip pat augo ekonomika ir užimtumas. Visi kiti rodikliai ir toliau rodo, koks didelis neigiamas poveikis daromas socialinei gerovei, makroekonominiai veiksniai prastėja, ir tokia padėtis truks labai ilgai. Dalis žalos nepataisoma, pavyzdžiui, aukštos kvalifikacijos specialistų „protų nutekėjimas“, su tuo susijęs neigiamas poveikis augimo galimybėms inovacijų srityje ir vystymuisi kilmės šalyse, smarkiai padidėjęs skurdas ir pajamų nelygybė, galimybės naudotis pagrindinėmis sveikatos priežiūros paslaugomis ir mažėjanti bendra gyventojų gerovė⁽¹⁰⁾.

7. Įgyta patirtis, kuri turėtų paskatinti pokyčius ir naujoves ES politikoje

7.1. Europos Sąjunga – ir euro zona – parodė, kad buvo visiškai nepasirengusios finansų krizei savo valstybėse narėse, todėl joms teko priimti visus TVF pasiūlymus, o ne pritaikyti juos atsižvelgiant į bendras Europos solidarumo vertybes ir standartus. Kalbant apie Graikiją, Europos Sąjunga švaistė brangų laiką prieš reaguodama į problemą ir jos pradiniai pasiūlymai nebuvo nei aiškūs, nei galutiniai, pavyzdžiui: bendra reikalinga kredito suma buvo keletą kartų keičiama dėl to, kad Komisija abejojo, tai sudarė sąlygas spekuliacijoms rinkose ir dėl to dar labiau pablogėjo jau ir taip prasta padėtis.

7.2. Ekonominio, finansinio ir fiskalinio koregavimo programas, kurias įgyvendina Graikija, Airija ir Portugalija, parengė TVF ir jas iš dalies nulėmė logika, kurios laikėsi TVF krizių laikotarpiu praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje Afrikoje ir dešimtajame dešimtmetyje kai kuriose Azijos šalyse. Jų atvejais veiksmingą vaidmenį atliko valiutos devalvacija pritaikius valiutų kurso mechanizmą siekiant išsaugoti ekonomikos augimą ir palengvinti mokėjimų balansą, kad būtų stabilizuota makroekonominė padėtis, visų pirma mokesčių konsolidavimo, infliacijos stabilizavimo ir eksporto skatinimo srityse (1). Graikijos, Airijos ir Portugalijos atvejais nauja buvo tai, kad šios programos pirmą kartą buvo įgyvendinamos bendros valiutos zonoje (neprireikus devaluoti valiutos) ir Europos Sąjungai bei euro zonai priklausančiose šalyse. Šių valstybių narių atveju buvo siekiama ištaisyti biudžeto ir išorės disbalansą ir susigrąžinti pasitikėjimą ir TVF manė, kad būtina iš esmės perorientuoti ekonomiką, nes buvo tikimasi nedidelio BVP augimo (2). Taigi koregavimo programomis buvo siekiama mokesčių konsolidavimo įgyvendinant griežtą taupymo politiką, kurią daugiausia sudarė drastiškas viešųjų išlaidų mažinimas ir ilgalaikės struktūrinės priemonės, pavyzdžiui, mokesčių, darbo ir darbo užmokesčių reguliuojančių teisės aktų reformos, kuriomis buvo siekiama sumažinti valstybės deficitą ir padidinti jos įplaukas. Ši griežta taupymo politika buvo įgyvendinama vykdant „**ekonominio ir socialinio modelio vidaus devalvaciją**“.

⁽⁸⁾ EESRK tyrimas „Kovos su krize priemonių poveikis ir socialinei padėčiai ir užimtumui: Graikija“, 2013 m.

⁽⁹⁾ Europos Parlamento Paramos ekonomikos valdymui skyriaus tyrimas *The Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures* (Trejetas ir finansinė parama euro eroje. Teigiami ir neigiami rezultatai), 2014 m. vasario mėn.

⁽¹⁰⁾ Žr. 1 priedėlį su svarbiausiais statistiniais rodikliais.

7.3. Bendrame TVF programų įvertinime, kurį 2016 m. liepos mėn. atliko jo nepriklausomas vertinimo biuras, pažymima, kad nors prieš krizę vykdyta stebėseną leido tinkamai nustatyti problemas, su kuriomis buvo susiduriama šiose trijose šalyse, **ji nenumatė ir neįvertino rizikos, kuri, kaip paaiškėjo vėliau, padarė didžiausią neigiamą poveikį, masto**, tokiu būdu prisidėdama prie nepatenkinamų koregavimo programų rezultatų. Vertinime taip pat atkreipiamas dėmesys į nenuoseklų trejeto partnerių veiksmų koordinavimą įgyvendinant euro zonos priemones ir užtikrinant atitiktį joms (ekonominė ir pinigų sąjunga, Stabilumo ir augimo paktas, perviršinio deficito procedūra ir Europos semestras) ir priduriama, kad derybų grupių mokymas ir jų narių atsakomybė nebuvo aiškiai apibrėžta ir ne visada buvo atsižvelgta į patirtį, įgytą ankstesnių krizių metu.

7.3.1. Griežtos taupymo priemonės sukūrė „**užburta ratą**“: dėl griežtos taupymo prasidėjo nuosmukis, tada buvo pradėtos taikyti dar griežtesnės priemonės, nulėmusios katastrofišką BVP smukimą į prieš 10 ar 20 metų buvusį lygį, viešų ir privačių investicijų išlaidų apkarpyimą ir bankų sistemos žlugimą. Dėl to žlugo gamybos sistema (bankrutavo MVĮ, šeimos įmonės, savarankiškai dirbantys asmenys) ir susidarė katastrofiška padėtis visais socialinės apsaugos lygmenimis.

7.4. Apskritai rengiant pagalbos programas nustatyti šie trūkumai ir neatitikimai:

- neatsižvelgta į struktūrinę krizės mastą,
- buvo nepakankamai įvertintas įmonių ir namų ūkių išsiskolinimo lygis,
- taip pat nepakankamai įvertintas vidaus skolos poveikis augimui ir darbo vietų kūrimui,
- įgyvendinant valstybės reformą nebuvo sprendžiamos pagrindinės struktūrinės problemos,
- ekonomikos struktūrinė reforma buvo apribota vadinamąja vidaus konkurencingumo veiksmų devalvacija (darbo užmokestis, ilgesnės darbo valandos, ribojančios darbo reformos, drastiškas mokesčių didinimas ir kt.),
- programoms įgyvendinti numatytas laikotarpis buvo ribotas,
- nepaprastai sunku vienu metu pasiekti ir vidaus, ir išorės balansą, kai yra susidaręs labai didelis biudžeto deficitas abiejose srityse,
- biudžeto konsolidavimo priemonės, didelio nuosmukio laikotarpiu pirmiausia įgyvendintos išlaidų mažinimo srityje, kai atitinkama šalis neturi valiutos devalvacijos mechanizmo ir kai jos partneriai daro tą patį, nebuvo sėkmingos nė vienoje pasaulio šalyje jokia istorijos laikotarpiu. Šiuo metu dažnai manoma, kad trumpuoju laikotarpiu šios priemonės yra recesinės, o jų padariniai ekonomikai dažnai išlieka visą laiką,
- dėl netinkamų fiskalinių daugiklių įvyko didelių klaidų.

7.5. „Koregavimo programoje“ turi būti atsižvelgiama į visus politinius aspektus ir dialogus, svarbius programos sėkmei, bet joje visada taip pat turi būti numatyti koregavimo priemonių „paskirstomojo poveikio rodikliai“, ypatingą dėmesį skiriant poveikio socialiniam gyvenimui ir įmonėms įvairiausiais lygmenimis nustatymui. Joje taip pat turi būti numatytos kompensavimo priemonės, kurios leistų šiuos neigiamus padarinius (pvz., žlugusį verslą, išaugusį nedarbą, sumažėjusį darbo užmokestį, padidėjusį skurdą ir emigraciją) sėkmingai išspręsti pasitelkiant gaivinimo programas, kad būtų išvengta dramatiškų socialinių pasekmių, visų pirma emigracijos. Visi sektoriai turi būti laimėtojai, neturi būti laimėjusių ir pralaimėjusių, kaip nutiko įgyvendinus programas Graikijoje, Airijoje ir Portugalijoje.

Bruselis, 2018 m. vasario 14 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Georges DASSIS

1 PRIEDĖLIS

Prašom atkreipti dėmesį į šiuos rodiklius:

Pagrindiniai rodikliai	Graikija			Airija			Portugalija		
	2008	2013	2016	2008	2013	2016	2008	2013	2016
Bendras nedarbo lygis	8 %	27,5 %	23,4 %	6,4 %	13,1 %	6,9 %	7,8 %	16,2 %	10,5 %
Jaunimo nedarbo lygis (15–24 m. amžiaus grupė)	22 %	58,3 %	48 %	12,8 %	27,5 %	16 %	16,5 %	38,1 %	28 %
Skurdo lygis	28,7 %	35,7 %	36,4 %	22,3 %	30,5 %	26 %	19,7 %	24 %	23,1 %
BVP augimas	- 0,3 %	- 3,2 %	2,1 %	- 4,4 %	1,1 %	5,2 %	0,2 %	- 1,1 %	1,4 %
Biudžeto deficitais (% BVP)	- 7,7 %	- 6,1 %	- 1,2 %	- 7 %	- 7,2 %	0,5 %	- 2,6 %	- 2,9 %	- 2,1 %
Valstybės skola (% BVP)	100 %	177,9 %	178,8 %	42,4 %	119,5 %	75,4 %	71,7 %	129 %	130,4 %

Šaltinis: Eurostatas

Griežtų taupymo priemonių programos Portugalijoje socialinis poveikis ir poveikis įmonėms

- Darbo pajamos sumažėjo 12 % (nuo 2009 iki 2014 m.).
- Pajamų sumažėjimas buvo labai nevienodas ir dideliu mastu regresyvus, labiausiai palietęs „viduriniąją klasę“, skurdžiausius visuomenės sluoksnius ir mažas šeimos verslo įmones.
- Pajamos Portugalijoje sumažėjo 5 % ir tai buvo priešingas ciklas negu tendencijos Europoje, kur šeimos pajamos padidėjo 6,5 % (nuo 2009 iki 2013 m.).
- Dėl sumažėjusio mažiausio darbo užmokesčio ir labai pakilusio „mažų garantijų darbo“ lygio gerokai padidėjo nelygybė, nes padidėjo skurdžiai gyvenančių darbuotojų skaičius.
- Išgalint skurdžioms pajamoms skurdo lygis išaugo 1,8 % – nuo 17,7 % iki 19,5 %, o skurstančiųjų skaičius pasiekė 2,02 mln. 2014 m.
- Vargingiausių gyventojų išteklių mažėjimą labiausiai pajuto labiausiai pažeidžiamos asmenų grupės (vyresnio amžiaus žmonės ir vaikai).
- Vykdam ekonominio koregavimo programą, daugiau kaip 400 000 Portugalijos žmonių emigravo, daugiausia aukšto lygio mokslinę ir techninę kvalifikaciją turintys asmenys⁽¹⁾, o tūkstančiai verslo įmonių (daugiausia MVĮ ir šeimos įmonės) paskelbė bankrotą.

Griežtų taupymo priemonių programos Airijoje socialinis poveikis ir poveikis įmonėms

- 2009 m. garantuotos minimalios pajamos buvo sumažintos 15 %, tačiau 2011 m. buvo grįžta į pradinį lygmenį.
- Dėl koregavimo namų, mažmeninės prekybos ir statybos rinkose buvo prarasta daug darbo vietų šiuose sektoriuose⁽²⁾, nes bankrutavo tūkstančiai bendrovių.

⁽¹⁾ E Desigualdade de rendimento Pobreza em Portugal („Pajamų nelygybė ir skurdas Portugalijoje“) (FFMs, 2016 m. rugsėjo mėn.).

⁽²⁾ EESRK tyrimas „Kovos su krize priemonių poveikis ir socialinė padėtis bei užimtumas: Airija“, 2013 m.

- Nedarbo lygis pakilo nuo 6,4 % 2008 m. iki 15 % 2012 m. Labiausiai pakilo ilgalaikio nedarbo ir jaunimo nedarbo lygis, kuris atitiko Europos pietinių šalių lygį (apie 30 %).
- Nuo 2008 m. sparčiai išaugo emigracija (82 000 emigrantų vien tik 2012 m.).
- Socialinės išmokos buvo sumažintos apie 15 %.
- Ne tik buvo sumažintos viešojo sektoriaus ir socialinių išmokų išlaidos, bet ir įgyvendinta strategija sumažinti viešojo sektoriaus (sveikatos priežiūros, švietimo, apsaugos ir valstybės tarnybos) darbuotojų skaičių pasitelkus savanoriškus atleidimus.
- Apatinės dešimtosios dalies gyventojų grynosios pajamos sumažėjo 25 %.
- Gyventojų, kuriems gresia skurdas, procentinė dalis išaugo iki 15,8 % (apie 700 000 žmonių, iš kurių 220 000 buvo vaikai) ⁽³⁾.
- Visiškai sustojus statybos programoms pradėjo trūkti būstų, ir tai tęsiasi ištisą dešimtmetį nuo problemų pradžios. Šiame sektoriuje veikiančios įmonės, visų pirma MVĮ, labai nukentėjo, o tai turėjo labai rimtų neigiamų pasekmių darbdaviams ir darbuotojams.

Griežtų taupymo priemonių programos Graikijoje socialinis poveikis ir poveikis įmonėms

Krizė Graikijoje ir joje vykdyta krizės įveikimo politika turėjo tiesioginį ir netiesioginį neigiamą poveikį įmonėms (bankrotai), užimtumui ir socialiniams aspektams. Darbuotojai, pensininkai, mokesčių mokėtojai ir jų šeimų nariai nevienodai pajuto jos poveikį:

- nedarbo lygis 2010 m. spalio mėn. siekė 13,5 %; 2013 m. jis pakilo iki 27,5 %,
- jaunimo nedarbo lygis tebelieka maždaug 45,5 %,
- rimti pajamų nuostoliai yra susiję su dideliu nedarbo lygiu,
- smarkiai sumažintas darbo užmokestis ir pensijos, darbas ne visą darbo laiką, pernelyg didelis išiskolinimas, dideli mokesčiai labai kirto šeimų pajamoms, sumažino jų perkamąją galią ir nustūmė į paribius dideles gyventojų grupes,
- pilietinės visuomenės organizacijos patyrė didelių finansinių problemų, todėl buvo neįmanoma nuosekliai dalyvauti socialiniame ir pilietiniame dialoge arba tinkamai spręsti išskylančius uždavinius. Dėl to gali susilpnėti demokratijos kokybė, nes dėl jos gali būti nepakankamai atstovaujama įvairiems ekonominiams ir socialiniams interesams,
- pilietinės visuomenės įdiegtų rinkos stebėsenos mechanizmų padėtis blogėja, nes trūksta žmogiškųjų ir finansinių išteklių, todėl atsiranda įvairių interesų, įskaitant vartotojų, apsaugos spragų,
- socialinės apsaugos, švietimo ir sveikatos apsaugos lygis dėl mažinimo gerokai krito ⁽⁴⁾,
- atsižvelgiant į galimybes naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, įsigyti vaistus ir gauti socialinę apsaugą padėtis tebėra įtempta,
- šie veiksniai išpūtė skurdo lygį, skurdas dabar palietė daugiau kaip 20 % gyventojų, didėja nelygybė.

⁽³⁾ ZBW – Leibniz Information Centre for Economics (Intereconomics 2013).

⁽⁴⁾ EESRK tyrimas „Kovos su krize priemonių poveikis ir socialinei padėčiai ir užimtumui: Graikija“, 2013 m.

2 PRIEDĖLIS

Toliau pateikiamas diskusijų metu atmestas pakeitimas, už kurį buvo atiduota daugiau kaip ketvirtadalis balsų.

1.7 punktas

Iš dalies pakeisti taip:

Skaitmeninimas, robotizavimas ir dirbtinis intelektas iš esmės keičia ekonomiką, darbo rinką, visų pirma turint omenyje naujas darbo formas, taip pat igūdžius ir visuomenę, nes kyla sunkumų dėl jos struktūros, įskaitant automatines stabilizavimo priemones, todėl sunku prognozuoti, kiek padidės jau dabar atskirtyje gyvenančių žmonių skaičius. EESRK rekomenduoja Komisijai sukurti „universalų bazinio Europos nedarbo draudimo“ sistemą, kuri veiksmingai reaguotų į šią problemą ir užtikrintų deramą socialinę apsaugą visiems darbingo amžiaus laikotarpiu (nuo 15 iki 65 metų). ~~Kalbant apie skurdo naikinimą, Komisija taip pat turėtų nustatyti „minimalų pragyvenimą užtikrinantį darbo užmokestį“ vadovaudamasi europiniu požiūriu ir įsipareigojimu užtikrinti, kad „nė vienas nebus pamirštas“.~~

Paiškinimas

Šia forma pasiūlymas neįgyvendinamas, taip pat nepriklauso Komisijos kompetencijai.

Pakeitimas atmestas 74 nariams balsavus už, 129 – prieš ir 13 susilaikius.
